

PANEL DISKUSIJA: PROF. DR. SC. VJEKOSLAV BAJSIĆ

Prof. dr. sc. Danijel Labaš:

Mnogopoštovane i mnogopoštovani, časni i velečasni, poštovani dekane profesore Matuliću i članovi organizacijskog odbora, drage studentice, dragi studenti, nakon ova dva sjajna predavanja, započinjemo prvu panel diskusiju koja je posvećena profesoru Vjekoslavu Bajsiću. S nama su četiri izvrsna sudionika, profesor Oslić je sada rekao »svjedoci vremena«, koji će nam svatko iz svojega kuta gledanja i iz svojega iskustva, prijateljskog, suradničkog, stručnog pa onda i znanstvenog govoriti o pokojnome profesoru Bajsiću i o njegovim »filozofskim i teološkim tragovima i putokazima«.

Čast mi je što u ime organizatora među panelistima mogu pozdraviti akademika Ivana Goluba, profesora Mirka Mataušića te magistre Josipa Krpeljevića i Stjepana Brebrića. Hvala vam što ste se odazvali na ovu panel diskusiju i što ste stavili na raspolaganje svoje vrijeme. Jednako tako hvala vam što ćete svojim otvorenim dijalogom, svojim znanjem i svojim kompetencijama, ali i iskustvom i svjedočanstvom pridonijeti ostvarenju zajedničkoga plemenitog cilja i na taj način odati dužno priznanje profesoru Bajsiću.

Prije nego što riječ prepustim panelistima, dopustite da vas upoznam s tijekom same rasprave. Kao što ste vidjeli iz programa, na raspolaganju nam je sat i pol vremena. U prvome ćemo satu riječ dati našim panelistima, koji su se po pozivu organizatora pripremili za raspravu. U drugom dijelu, posljednjih 30 minuta, a nakon rasprave među panelistima, svi mi koji smo sudionici ove rasprave imat ćemo priliku postaviti pitanja panelistima, ili dati svoj kratki, koncizni prilog i svjedočenje.

Sve vas već sada molim da vaša pitanja, kao i doprinosi, budu konkretni i kratki, te da upravo konciznošću poštujemo i druge, koji bi se možda htjeli uključiti zajedno s nama u raspravu.

Glavni je cilj ovoga panela, kao i poslijepodnevnoga, da se nakon njih svi prilozi mogu objaviti u pismenom obliku, pa ćemo za te potrebe snimati i panel diskusiju na kojoj sudjelujete.¹

Ja sam Danijel Labaš i bit ću moderator ove diskusije.

Akademiče Golub, kako ste i gdje upoznali profesora Bajsića? Na jednom ste mjestu spominjali da je to bilo u Rimu.

Prof. emeritus, akademik Ivan Golub:²

Naslov »IX. dies theologicus: Vjekoslav Bajsić i Tomislav Janko Šagi-Bunić – Filozofski i teološki tragovi i putokazi« doista je pogođen. Obuhvaća ono što su ta dva čovjeka, Vjekoslav Bajsić i Tomislav Janko Šagi-Bunić, učinila. Ostavili su trag koji nama služi kao putokaz.

Poznanstvo između mene i Bajsića potječe iz vremena boravka u Rimu, u Hrvatskom zavodu sv. Jeronima, Piazza Augusto Imperatore 4. Vjekoslav Bajsić je završio studij i ovjenčan doktoratom filozofije spremao se u domovinu, a ja sam 1961. na jedvite jade, nakon što mi je osamnaest mjeseci odbijana molba za »pasoš«, došao u Rim na studij. Kako smo zvali Bajsića mi »poletarci«? Samo jednom riječju, zvali smo ga – Filozof! Onako, kako Toma Akvinski naziva Aristotela. Zvali smo ga bez imena i prezimena. Nismo ga zvali Bajsić, nismo ga zvali Slavko, zvali smo ga međusobno Filozof. To je bila pogođena slutnja. On je to bio, bio je mislilac.

Poslije smo se Vjekoslav Bajsić i ja nalazili u Zagrebu, na Katoličkome bogoslovnom fakultetu, Kaptol 29. Stanovali smo jedan s jedne strane, drugi s druge strane Katedrale, on s južne strane u Nadbiskupskom dvoru, Kaptol 31, ja sa sjeverne strane, u Nadbiskupskome bogoslovskom sjemeništu, Kaptol 29. Išli smo svaki drugi dan zajednički na šetnju do Zvijezde ili nekad do Ksavera. Putem smo razgovarali engleski i njemački, tamo engleski a na povratku njemački. Ako je povratak bio usred rečenice, promijenili smo »ploču« jezika usred rečenice. Htjeli smo sačuvati naučene jezike govorom, da ne odumru. Očuvati jezike živima.

Kod tih razgovora rodila se jedna zamisao. Zaključili smo, on i ja, da bi trebalo napraviti, napisati djelo koje bi imalo jednostavno naslov »Ljubav«. Taj predmet ćemo obraditi stručno filozofski i teološko-biblijski. Odlučili smo da će Bajsić napraviti sloj knjige »Ljubav« filozofski, a ja sloj knjige »Ljubav«

¹ Audio snimku panel diskusije za objavljivanje je pripremila Doris Moslavac. Sudionici rasprave autorizirali su svoje izjave.

² Prof. emeritus akademik Ivan Golub je za objavljivanje dodatno obogatio tekst izgovoren u panel diskusiji još nekim dragocjenim svjedočanstvima.

biblijski. No dogodilo se da je on postao direktor Kršćanske sadašnjosti, a ja rektor Nadbiskupskoga bogoslovskog sjemeništa. Dvije dužnosti koje nisu pogodovale pisanju. Ipak, oni članci, koje je on pisao u *Kani* i moje crtice koje sam pisao u *Glasi Koncila* i u *Kani*, bili su u konačnici govor o ljubavi.

Kad već spominjem da sam postao rektorom Nadbiskupskoga bogoslovskog sjemeništa u Zagrebu, navest ću savjet koji mi je tada dao Vjekoslav Bajsić. Rekao mi je da uzmem u poglavarSKI sastav, za suradnike, inteligentne osobe, bile one progresivne ili konzervativne, jer s inteligentnim se daje razgovarati, dogovarati, surađivati. Dok mi je Tomislav Šagi-Bunić savjetovao da za suradnike, sjemenišne poglavare, uzmem učenike, a ne kolege.

Kada se želi napraviti nečiji portret ne treba slikati sve, dovoljno je uočiti dvije-tri značajke. To je možda jedna ili druga naoko neznatna stvar, gotovo usputna pojedinost, ali je značajna. Valja s nekoliko poteza pokazati što je za onoga koga se portretira bitno, što ga karakterizira. Nije preuzetno kad velim da bih mogao portretirati, dakako perom, ljude koje susretoh i koje susrećem. Što ih dulje i bolje poznam, to mi treba manje poteza. U svojim raznim radovima, posebno u knjizi *Običan čovjek* (Zagreb, 2013.) donosim i portrete ili nabačaje, skice za portrete osoba koje sam sretao povijesnim istraživanjem i osoba koje sam sretao i susrećem uživo. Među njima je i Vjekoslav Bajsić (str. 205, 356, 359, 375, 531–532, 554, 556, 559–560, 565, 568–569, 612, 678–679, 724–725, 792–793).

U govoru o profesoru Bajsiću izdvajam nekoliko crta koje sam uočio i koje mi se čine značajnima kako bi se vidjelo tko je i što je velečasni, redovni profesor dr. Vjekoslav Bajsić.

Vjekoslav Bajsić nije ni sa kim bio na »ti.« Radio je sa Šagijem i s Turčinovićem i uvijek bio na »vi.« Bili su prisni prijatelji, a uvijek su bili na »vi.« Jedanput mi je Vjekoslav Bajsić rekao: »Sretan sam što sam rođen u jeziku u kojemu se razlikuju 'vi' i 'ti'.«

Ipak, jedini čovjek s kojim je Vjekoslav Bajsić bio na »ti« bio je Johannes Spitaler, župnik u talijanskim Dolomitima, u alpskom selu Lengmoosu/Longomoso na nadmorskoj visini 1154 metara. Taj Johannes Spitaler bio je običan čovjek. Njega nije privlačila filozofija, nije ga zanimala crkvena politika, a još manje civilna. On je govorio o srnama koje su izašle iz šumarka, o cvatu trešanja... Župni dvor u Lengmoosu/Longomoso bio je odlično mjesto za odmor jednog intelektualca. Kod jednog posjeta župnik Spitaler mi je dao iz ruke u ruke snop njemački pisanih pisama što mu ih je Alois (Vjekoslav) Bajsić pisao. Pisma nisam pročitao, ali sam ih spremio. Vjerujem da bi ih vrijedilo jednom objaviti jer su to pisma veleučenog profesora jednostavnom seoskom župniku.

Župnik Johannes Spitaler mi je pokazao Bajsicevu frulu, na kojoj je Vjekoslav Bajsic poucavao mjestane svirati. Nisam znao za glazbena zanimanja Vjekoslava Bajsica.

Jedna Bajsiceva neobicna znacajka – Vjekoslav Bajsic nije pozdravljao na putu. Drzao se točno one evanđeoske: »Nikoga ne pozdravljajte na putu.« Rekao je netko: »Evo, pred čas sam razgovarao s Bajsicem u zbornici na Fakultetu uživo, i onda se sretnemo na Kaptolu i ne pozna me. Ide dalje, samo odmaršira.«

Doista, Bajsic se ne bi zaustavljao. Imao je brz korak tako da ga se nije moglo zaustaviti. Onoga s kojim je, da se izrazim biblijski, »pod krovom« razgovarao živahno, toga na ulici ne pozdravlja. Jednom me je netko pitao što to znači? U istočnjačkom svijetu pozdraviti znači naširoko pripovijedati: kako si, čime se baviš, a drugoga pitati što on radi, znači slušati njegov podroban odgovor. Riječi evanđelja »nikoga ne pozdravljati na putu« znače ne zadržavati se na putu.

Vjekoslav Bajsic bio je govorljiv i razgovorljiv. Smatram da mu je odsutnost sugovornika bila bolna.

Kad je nadbiskup zagrebački Franjo Šeper »premješten« u Rim, za prefekta Kongregacije za nauk vjere u Vatikanu, trebao je dobiti nasljednika u Zagrebu na nadbiskupskoj stolici. Svećenici, možda i svjetovnjaci laici nadležstvu na koje spada imenovanje biskupa podastri su pismo kojim predlažu Vjekoslava Bajsica za zagrebačkoga nadbiskupa. Kad se otvore arhivi, vidjet će se koja su bila obrazloženja i tko su bili potpisnici. Mislim da je to bilo u vrijeme održavanja Svećeničkog tjedna u Dječaćkom sjemeništu na Šalati. To pokazuje da Vjekoslav Bajsic nije bio cijenjen samo kao filozof, mislilac, nego i kao svećenik. Ne bi ga predlagali za nadbiskupa kad ga ne bi kao takvoga cijenili, kad ga ne bi smatrali podesnim za dušobrižništvo, »za dušnu pašu«. On je izraz za »pastoral« (*Seelsorge*) prerekao na hrvatski kao »dušna paša« .

Na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu ono doba kad je Vjekoslav Bajsic bio dekan Fakulteta bilo je zlatno doba sjednica Fakultetskog vijeća. Sjednica bi obično trajala školski sat. Dekan Bajsic se očito spremio temeljito za sjednice, predvidio razna rješenja. Zacijelo pitao tajnicu Fakulteta časnu sestru Klaru Dugić, inače moju sustudenticu (skupa smo, naime, studirali na Katoličkome bogoslovnom fakultetu) o pojedinom predmetu koji će biti na dnevnom redu sjednice Fakultetskog vijeća. Dekani su se mijenjali a tajnica Fakulteta bila je godinama ista, sestra Klara bila je »vječna.« Časna Klara imala je iskustvo i znanje. Dekan Bajsic je čestito na sjednici navodio mišljenje, odnosno iskustvo tajnice sestre Klare u vezi s pojedinim predmetom koji je na

dnevnom redu sjednice. Tada tajnici Fakulteta nisu mogli prisustvovati sjednicama Fakultetskoga vijeća.

Zbornica je bila mjesto susreta i časkanja profesora, što u predasima, odmorima između satova što nakon završenih predavanja. Na stolicu su bila zrnca kikirikija, jezgre oraha, čašice i boca konjaka, voda, možda i kava. Na sjedničkom stolu bio je *Vjesnik*, jedine novine. U zbornici u razgovoru između satova predavanja jednom nam je jedan profesor predočio izjavu o teškim vremenima u kojima se nalazi Hrvatska sred nametnutoga joj rata, »Tempore belli«. Izjavu bi podastro Fakultetskom vijeću da je usvojimo i pošaljemo nadležnim ustanovama u inozemstvu. Prisutni profesor Bajsić je dao primjedbu na tekst izjave: »Naslovnici izjave će vidjeti samo to da se ljutimo. Treba govoriti smireno jezikom činjenica, a ne jezikom ljutnje.«

U raspravama profesor Bajsić nije davao popusta na pripadnost. Spominjem njegova dičnog prijatelja Tomislava Šagi-Bunića. Na istoj sjednici Fakultetskog vijeća profesor Bajsić jako je podupro jedan prijedlog Šagi-Bunića i na istoj sjednici na jedan drugi Šagijev prijedlog je imao primjedbe i nije bio za nj. Bajsić nije po pripadnosti sudio niti se po pripadnosti opredjeljivao. Presudna je bila sama stvar a ne pripadnost. Doista Vjekoslav Bajsić bio je čovjek istine.

Kao obnašatelj dužnosti pročelnika Katedre ekumenske teologije, nakon smrti neprežaljenog profesora Josipa Turčinovića, predložio sam Fakultetskom vijeću za asistenta jednog redovnika. Asistenta je tad predlagao pročelnik Katedre skupa s dekanom Fakulteta. Na tajnom glasanju – a kad se radilo o osobama glasanje je moralo vazda, bez iznimke, biti tajno – predloženi asistent nije izabran. Nakon sjednice prolazeći kraj mene u hodu mi ljutito reče profesor Bajsić smjerajući na (ne)izbor: »Mamlazi!«

Da dorečem priču. Na sljedećoj je sjednici Fakultetskog vijeća dotični na moj prijedlog izabran za honorarnog nastavnika za predstojeću akademsku godinu. I nakon godine dana, na moj i dekanov prijedlog, izabran je za asistenta.

Vjekoslava Bajsića je ljutila nelogičnost i skučenost.

Znakovito za ono doba bilo je pisanje habilitacija. Neka mi se ne zamjeri, ali ja još uvijek žalim što su ukinute habilitacije. Habilitacija je znanstveni rad koji se radi bez mentora, bez moderatora. Habilitacija kao znanstveni rad morala je po vrijednosti biti veća od znanstvene doktorske disertacije. Bajsićeva habilitacija 1965. godine bila je znakovita *Filozofski problemi hominizacije*. On na 173 strojopisne stranice raspravlja o pitanju postanka čovjeka i u tom spletu i o evoluciji, evolucionizmu. Iste 1965. godine izlazi ciklostilom moja knjiga predavanja »Bog Stvoritelj u Svetom pismu i povijesti teologije«. Tu je, dakako, riječ i o evoluciji, evolucionizmu. Profesor Bajsić mi reče u zbornici

pred drugima pohvalu. A to mi je bilo važno kao početniku. Osim toga u knjizi govorim teološki o pitanjima o kojima on raspravlja filozofski.

Profesor Bajsić je uz filozofsko određivanje, definiciju, čovjeka: *animal rationale*, 'razumna životinja', rekao da čovjek mora biti najprije dobra životinja. Bajsićevi primjeri su bili i iz životinjskoga carstva.

Bajsićev smisao za granična pitanja ne vidi se samo u odnosu prema prirodnim znanostima nego i prema biblijskim znanostima. On je, što je iznenadilo mnoge, pa i mene, napisao studiju o Isusovu procesu pred Pilatom. Ta je studija objavljena, ni više ni manje, nego na Papinskom biblijskom institutu u Rimu, u vrhunskoj biblijskoj publikaciji *Biblica* (Vjekoslav Bajsić, Pilatus, Jesus und Barabas, u: *Biblica*, 48 [1967.] 1, 7–28). Urednici zacijelo nisu znali da Vjekoslav Bajsić nije »školovani« bibličar. Pročitavši rukopis, sigurno su vidjeli da je posrijedi potpuno novi, izvorni pristup tumačenju Isusova jeruzalemskog procesa. To pokazuje širinu Bajsićeva pogleda i njegovu prijateljenost sa Svetim pismom i s osobom Isusa Krista. Njega je zaokupljala sudbina Isusa Krista pred rimskim namjesnikom. Dao se na istraživanje literature, još više izvora, i što je najvažnije na temelju izvora sudio o suđenju Isusu pred Poncijem Pilatom.

Na jednom znanstvenom skupu o filozofiji držao je predavanje i profesor Bajsić. Jedan od sudionika, slušatelj, šapne susjedu na sjedalu kraj sebe: »Kako ovaj sjajno govori, odlično!«

No susjed mu odšapnu: »To je pop.« Nakon malo vremena onaj prvi koji je ushitno pohvalio doktora Bajsića veli onomu koji mu je rekao da je Bajsić svećenik: »Nije to bogznašto što ovaj govori, njegovo predavanje je tako-tako.« Bilo je to u doba komunizma.

Kad je umro 1981. godine Miroslav Krleža, puno se pisalo o njemu. Razni su se razmetali poznanstvom s Krležom. Znajući za moje razgovore s Krležom, rekao mi je Vjekoslav Bajsić:

»Napišite knjigu razgovora s Krležom. Bit ćete bogat čovjek.« Smjerao je očito na to da bi knjiga bila razgrabljena. Autorski honorar zacijelo nije bio milostinja piscu. Razgovori teologa i svećenika, učenjaka i književnika s Miroslavom Krležom sigurno bi privukli pažnju čitatelja. Kamo sreće da sam poslušao Vjekoslava Bajsića i stavio u korice sedam godina svojih razgovora s Miroslavom Krležom! Makar ne bio »bogat«. Obogatio bih literaturu o Krleži.

Prof. dr. sc. Danijel Labaš

Akademiče Golub, teško mi vas je prekidati jer ste živa knjiga, živi sojedok, što nam je svima drago. No dobro bi bilo da pružimo priliku ostalim sudionicima našeg panela. Pater Mirko, vi ste profesora Bajsića upoznali u jednom specifičnom okruženju, u

Kršćanskoj sadašnjosti, gdje ste uređivali Liturgijsko-pastoralni listić. Možete li nam reći dvije-tri rečenice o toj vašoj suradnji i o Vašem doživljavanju profesora Bajsića?

Prof. dr. sc. Mirko Mataušić:³

Zahvaljujem što ste me pozvali da sudjelujem na ovome panelu. Moram priznati da sam se malo čudio jer sam se relativno malo susretao s Bajsićem. Puno sam o njemu slušao od njegovih studenata, pričali su kako je bio duhovit na predavanjima, međutim ja to nisam doživio jer mi, nažalost, nije bio profesor. Čitao sam ga redovito u *Kani*.

Susretali smo se najviše u prolazu u prostorijama Kršćanske sadašnjosti, gdje sam nekoliko godina bio zaposlen. Nisam primijetio da u prolazu ne bi pozdravio. Zapravo, pozdravio bi me redovito. Najčešće sam ga vidio u tiskari Kršćanske sadašnjosti ispod crkve Sv. Blaža. Tamo je uređivao tekstove i radio na prijevodu Jedinove *Velike povijesti Crkve*, ili bi popravljao strojeve i kompjutore. Zatim smo se sretali na sastancima radnog kolektiva kad smo se sastajali kao zaposlenici Kršćanske sadašnjosti.

Ostala su mi posebno u sjećanju zajednička sudjelovanja na međunarodnim skupovima izdavača, odnosno novinara, na kojima sam s njime bio nekoliko puta u Austriji, u Njemačkoj i Sloveniji. Ti su susreti bili vrlo zanimljivi. No, reći ću najprije, Bajsić za sebe, kao što smo čuli u oporuci, kaže da je u duši bio »šloser«. Ja se ne bih s time u potpunosti složio, ako šloser, onda jako suptilni šloser. Bio je svestran čovjek pa onda i praktični tehničar, ali iznad svega suptilni mislilac i više od toga. Razumio se u strojeve svih vrsta, uključujući i kompjutore. Sjećam se kako je djelatnik u tiskari Marijan Grdašić nacrtao karikaturu Bajsića kako popravlja kompjutore. Ima »štemajzl« u ruci i veliki bat i popravlja kompjutore i onu sofisticiranu tehniku, jer nije imao nikakva tehnička pomagala: imao je samo svoje znanje i svoje prste. Unatoč tome ih je mogao popraviti jer je razumio kompjutore, razumio se u njihovu bit, a to je važno. Bio je matematičar a kompjutori su vrlo usko povezani s matematikom. To je kod njega dolazilo do izražaja. Firma koja je prodala novi slagarski stroj s kompjutorskim elementima, instalirala ga je, ali kad se stroj prvi put pokvario, nisu ga znali više popraviti i onda su pozvali Bajsića. I on ga je popravio. Popravljao je i čisto mehaničke strojeve. A kad govorimo o *šloseru*, mogu si zamisliti da je povremeno pomislio: »Pa zašto se ja mučim ovim intelektualnim poslom, zašto ljudima tumačim nešto što ne

³ Riječi pokojnog prof. dr. sc. Mirka Mataušića autorizirala je dr. sc. Suzana Peran.

razumiju i ne žele razumjeti, kad bih mogao tako lijepo raditi nešto tehnički, mehanički, što me opušta, i od toga dobro živjeti?» Mogu zamisliti da je tako razmišljao, ne znam, možda je zbog toga rekao da je *šloser* u duši. Računala je shvaćao iz njihova temelja, dakle od osnovnih elemenata. Pisao je, kao što je već rečeno, o graničnim pitanjima vjere i znanosti. U tom pogledu zapravo mogu samo potvrditi da je on bio koncilski čovjek, jer Drugi vatikanski koncil naglasio je dobrotu i važnost svih stvorenih stvari. Bajsić je u tom smislu vrednovao tehniku, kao djelo koje je čovjek napravio zahvaljujući pameti koju mu je Bog dao, ali i druge znanosti. Mislim da je to važan putokaz koji bismo trebali slijediti: povezati teološka znanja s drugim znanostima, društvenima, prirodnim itd.

Prof. dr. sc. Danijel Labaš:

Hvala pater Mirko. Josipe, tebi dva pitanja. Prvo: dvije si godine studirao teologiju u Zagrebu i profesor Bajsić ti je bio predavač više predmeta. Čuli smo da je bio sjajan, duhovit i da je na različite načine nadahnjivao svoje studente. Mene bi zanimalo, a vjerujem i našu publiku, koje bi njegove filozofske, njegove teološke misli za tebe bile posebno poticajne?

Mr. sc. Josip Krpeljević:

Imao sam milost biti student profesora Bajsića i uistinu sve što je dosad o njemu rečeno je vrlo malo. Zaslužuje puno puno više pohvala. On osobno ne bi to prihvatio, jer je bio vrlo skroman, međutim malo je koliko god ga pohvalili. Akademik Golub je izvrsno rekao neke stvari, milina ga je slušati. Tako je bilo milina slušati i profesora Bajsića. Prva slika ili na neki način dojam: on je bio profesor koji je dolazio na satove, na predavanja, bez ikakvih pomoćnih stvari. Imao je svoju torbu u kojoj je bilo vjerojatno nešto od alata, jer smo mu mi studenti, kad bi nam se pokvario kakav tranzistor, ili kazetofon, to mu uvijek mogli dati na popravak. Govorio je *sua sponte*, govorio je napamet, bez ikakvih bilježaka, ali govorio je duboko. Dobio sam dojam da on zna sve, da bi on mogao sve predavati, da je mogao doći na bilo koji predmet, bilo filozofije ili teologije, Biblije. Kako je akademik Golub spomenuo, ne zato što bi znao sve o svemu, nego je znao u svaki predmet metodološki točno uvesti. Ja bih naglasio da su njegova polazišta bila jasna. Naime, drago mi je da je ovdje jako puno studenata i vjerujem da mnogi dijele muku koju sam i ja dijelio. Rekao sam. »Što će mi ta filozofija? Želim biti svećenik, nauči me kako se neke stvari rade, tehničke, što se sad treba sa sv. Tomom, Augustinom, i nekakvim 'heideggerovima' i ne znam čime baviti?« Međutim, on

nas je odmah na početku zagrijao. Barem mene osobno i mnoge od nas koji smo mu onda i postavljali pitanja jer je, kako rekoh, metodološki jako dobro postavio stvari. Naime, on je pristupao stvarnosti fenomenološki. On nije htio mijenjati stvarnost, pa ni kad je riječ o dijalogu s marksizmom, koji je htio reći: »Mi stvaramo stvarnost.« Ne! On je bio ponizan pred stvarnošću, to je nešto što je dragi Bog dao nama, a mi smo u službi toga. Znači, stvari nam se predstavljaju takve kakve jesu, ne kakvim bismo mi možda željeli ili kakvim možda ne bismo željeli. Nego, takve jesu, i idemo iz toga iščitavati stvarnost tom jednom metodom. Dalje, bilo je ovdje govora kako je on bio veliki i istaknuti pobornik dijaloga. On je imao jedno načelo koje je uvijek dobro za zdrav dijalog, a to je: idemo razjasniti o čemu mi raspravljamo, idemo razjasniti pojmove, po dobroj staroj skolastici. Nesporazumi nastaju stoga što kažemo isto, a ne mislimo isto. Idemo razjasniti pojmove. Kad tako budete pristupali stvarnosti, onda će vam studij biti puno lakši. Danas ćete čuti mnogo pojmova, mnogo izraza, koje možda znamo, napola znamo, ili imamo neke pretpostavke o njima, međutim, kad ih dobro istešemo, kad si dademo truda... On je rekao: »Trebalo naučiti zanat. Nisu stvari tako nedokučive kako nam se čine. Mrzio je antiintelektualizam. Rekao je: »NE, mi se ne smijemo prepustiti tome. Mi smo u službi istine evanđelja, mi moramo ljude uvjeriti snagom argumenata. Moramo biti informirani, moramo si dati truda.« I u tom smislu nas je poticao. Eto, to bih istaknuo kao njegove velike vrline. Jedna širina, sveobuhvatnost, i jedna metodičnost te, rekao bih, spuštanje filozofije na svakodnevni govor koji je nama bio razumljiv.

Prof. dr. sc. Danijel Labaš:

Stjepane, ti si isto studirao teologiju u Zagrebu?

Prof. emeritus, akademik Ivan Golub:

Kad je bilo u ovoj besjedi riječi o Bajsićevim predavanjima, ja bih nešto rekao o ispitima kod profesora Bajsića. Nisam, dakako, ja polagao ispit kod njega, ali je kružila priča o ispitu iz Teodiceje kod profesora Bajsića. Pita profesor Bajsić studenta I. V. na ispitu: »Kako znadete da Bog postoji?« Student hitro odgovori: »Vidim ga!« Bajsić na to njemu veli brzo: »Za Boga miloga! ('Za Boga miloga' bila je Bajsićeva poštapalica) Pa, gdje ste ga vidjeli?« »U prirodi« – reče student. »Dajte, vodite me brzo da ga fotografiram za *Kanu*, ionako spremam naslovnicu za *Kanu*.« Eto, to je profesor Bajsić ispitivač. Na ispitima je zacijelo znao postavljati pitanja, ne samo klasična nego svojevrsna.

Prof. dr. sc. Danijel Labaš:

Baš sam ja to htio pitati Stjepana: što si sve – osim pješčanog sata – zapamtio s ispita, ali budući da se danas nakon teološkog studija baviš vrlo ozbiljnim djelatnostima u okviru Kršćanske sadašnjosti, gdje si i glavni urednik i direktor, možda bi nam bilo drago znati jesi li surađivao na nekim projektima s profesorom Bajsićem u tom svojstvu. A ako nisi, kako to danas izgleda? Na koji način Kršćanska sadašnjost čuva i promiče baštinu profesora Bajsića?

Mr. sc. Stjepan Brebrić:

Ipak si počeo s pitanjem o nekim mojim sjećanjima na profesora Bajsića s predavanja i ispita. Bio mi je profesor i mogu potvrditi sve ono što je Josip već istaknuo kao bitno za doživljaj Bajsića kao profesora. No, kako sam ga ja baš zapamtio po jednome ispitu, koji je egzemplaran za slična iskustva studenata u susretu s njime kao profesorom, želio bih ispričati jednu anegdotu s ispita, koja opet samo potvrđuje ono što je prije rečeno o Bajsiću. Predavao mi je dva predmeta, Eksperimentalnu psihologiju i Kozmologiju, i točno je rekao profesor Oslić da mu je nekako najdraži predmet bila Eksperimentalna psihologija. Tu smo imali najviše tih primjera biološke uvjetovanosti čovjeka, raznih anegdota, aforizama i tome slično, tako da su i mene ta predavanja oduševljavala. Na predavanja iz Kozmologije nisam baš previše dolazio, jer sam inače na predavanjima običavao sjediti u zadnjoj klupi, a njega se tamo baš i nije dalo čuti. Zato se tih predavanja ne sjećam, ali mogu izreći svoj dojam o Bajsiću kao čovjeku, o njegovu tipičnome odnosu prema studentima. Uočio sam da je gotovo uvijek primjećivao kada se negdje u predavaonici zapričalo za vrijeme nastave. Tada je znao smireno pogledati prema tome »inkriminirajućem žarištu«, a onda je nastavio pričati još tiše, tako da si, htio ne htio, morao prestati brbljati, jer postojala je mogućnost da o tebi ili tebi nešto priča pa je trebalo čuti što on to sada govori tako nečujno dok te gleda ravno u oči. Inače mi se čini da je najčešće gledao nekamo van, kroz prozor, kao da upravo nešto proučava ili smišlja ono što će reći. Najviše sam zapamtio ispit iz Kozmologije. Pitanje je bilo o Parmenidu. Nisam učio prisjećajući se Bajsićevih poučnih primjera s predavanja, poput priče o psiću Fifiju, koji šeće Kaptolom, i da taj Fifi nije stvaran, nego je stvaran onaj pas koji je u mojoj glavi, jer je za Parmenida i njegovu filozofsku školu misliti i biti isto. Dok sam spremao ispit, učinilo mi se da u Bajsićevim skriptima iz Kozmologije o tome ima premalo, iako je tamo bilo, kako sam poslije vidio, sve bitno rečeno. Radije sam se stoga služio Kalinovom *Poviješću filozofije*, knjigom u kojoj je o tome bilo više sadržaja. Kod Bajsića imamo pojmove »biće« i »nebiće«, a kod

Kalina »bitak« i »nebitak«, odnosno za »nebitak« se također opisno koriste termini »privid« i »obmana«. Tako sam, spominjući ove pojmove kakvi su u Kalinovoj knjizi, započeo svoj odgovor na ispitu. Bajsić je primijetio da tu nešto ipak nije u redu. Dakle, da stvar nekako ide suvislo, ali da je nešto s tim pojmovima čudno. Saslušao me do kraja, a onda hladno, ali nekako izazovno upitao: »Dobro, ovo što spoznajemo kao neku osjetilnu stvarnost, osjetilnom spoznajom, što je to, ako nije biće?« Odgovorim: »Privid.« On ponovi pitanje: »Pa dobro, ali ako nije biće, što je onda?«, a ja opet: »Obmana.« Razočarano me pogledao. U indeks je upisao ocjenu, s kojom baš i nisam bio oduševljen, a onda, kad mi se činilo da više neće progovoriti ni riječi, jer sam ga nečim valjda naljutio, odjednom je, nekako preglasno za njega, gotovo uzviknuo: »Pa, valjda nebiće!« Dakle, pokušao je kod mene potaknuti neko razmišljanje za vrijeme ispita, ali to mu, nažalost, nije uspjelo. Mislim da mu se to često događalo na ispitima. Tek sam naknadno, prepričavajući tu zgodu profesoru Kušaru, od njega čuo jedno zanimljivo svjedočanstvo s tim u vezi. Vrativši se jednom s ispita u fakultetsku zbornicu, Bajsić se izjadao kolegama profesorima: »Pa, ovi neki studenti su kao kokoši, pitaš ga nešto, počne nekako, ide to pomalo, čak i dobro govori, a onda u nekom trenutku stane, zapne, pa mu malo pomogneš, stvar opet krene, dođeš do onoga trenutka kad treba reći bitnu stvar, ključan pojam, a on bubne nešto skroz bez veze, baš kao kad kokoš priđe ulazu u kokošinjac i onda, umjesto da uđe, naglo sprhne u stranu. Ha, ništa... Treba iznova potjerati kokoš u kokošinjac.« To je, eto, jedno moje iskustvo njega kao profesora. Ne sjećam ga se iz Kršćanske sadašnjosti, jer sam u KS-u od 1997. godine. Ali nakon fakulteta, imao sam ga priliku »upoznati« i u KS-u, slušajući svjedočanstva drugih o njemu, ali i pripremajući njegova sabrana djela, gdje su se, osim dr. Kušara, koji je tu najviše pridonio, zapravo svi u tadašnjem uredništvu oko toga puno trudili s velikim poštovanjem i ljubavlju. Sve je to objavljeno i zato je već započelo, a i nastaviti će se istraživanje misli profesora Bajsića. To je, dakako, samo jedan segment onoga što bi bila Bajsićeva baština kako inače, tako i za KS. Zanimljivo je da se u nekim od Bajsićevih tekstova lako može vidjeti koliko je, razmišljajući o apstraktnim temama, bio zahvaćen svakodnevicom poslovnoga angažmana i međuljudskih odnosa u KS-u.

Prof. dr. sc. Danijel Labaš:

Profesore Golub, u jednoj ste nam rečenici dali do znanja kakav je profesor Bajsić bio dekan, zapravo ste sjajno saželi: sve sjednice trajale su 45 minuta. Da se malo našalimo, sjednice su vam trajale kratko i zato što niste imali Bolonjski sustav pa vam je to

uvelike olakšavalo sjednice. No, šalu na stranu! Kakva je bila vaša suradnja u okviru profesorske zbornice? Kakav je poseban doprinos profesor Bajsić davao vašim razgovorima, razvijanju studijskih programa, organiziranju konferencija, međunarodnih i domaćih i sl.?

Prof. emeritus, akademik Ivan Golub:

Spomenuo je mr. Stjepan Brebrić profesora Stjepana Kušara. U vezi sa Stjepanom Kušarom, koji je bio na Katedri dogmatske teologije, kojoj sam bio pročelnik preko trideset godina, rekao mi je profesor Bajsić, pročelnik Katedre za filozofiju, kad je njegov put na Fakultetu naginjao kraju: »Ja odlazim u mirovinu, a onaj koji bi me trebao naslijediti ne vraća se iz inozemstva gdje je studirao filozofiju. Nemam čovjeka. Hoćete li Vi dozvoliti da dr. Kušar prijeđe na filozofsku katedru, moju katedru? A Vi još imate vremena da nađete nasljednika dok dođe vama vrijeme za odlazak u mirovinu. »

U ono vrijeme nije bilo raznih bodovanja i probadanja, natjecanja, pretjecanja, pritjecanja već si je pročelnik Katedre spremio nasljednika. Ja sam odgovorio profesoru Bajsiću neka Kušar sam slobodno odluči. I doista, Kušar je prešao s dogmatske katedre na filozofsku katedru. Trebalo je obaviti stanovite pravne predradnje, da sve bude zakonito. Istina, Stjepan Kušar nije imao doktorat filozofije nego doktorat teologije. Vratit će se poslije na Katedru dogmatske teologije.

U doba kada je profesor Bajsić bio dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta, dogodilo se ono u Hrvatskoj što se zove Hrvatsko proljeće. Spremaju se studentske demonstracije na Trgu Republike u Zagrebu. Studenti sa Sveučilišta dolaze na naš Fakultet i žele ga oblijepiti plakatima, traže da naši studenti izađu prosvjedovati. Profesor Bajsić je bio dekan. I kako nastalo stanje riješiti? Stvar je vrlo opasna jer sutra mogu komunističke vlasti zatvoriti Fakultet i Bogosloviju. Dekan Bajsić studentima sa Sveučilišta, koji spremaju demonstracije i pozivlju studente Bogoslovnog fakulteta da sudjeluju, odgovara mudro jednom rečenicom: »Katolički teološki fakultet nije u Sveučilištu.« Jedna štura rečenica od nekoliko riječi.

U to vrijeme sam ja rektor Bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu, Kaptol 29. Vidim preko puta Bogoslovije na Kaptolu 7 naredana milicijska oklopna vozila. Slutim da će se sručiti na Trg Republike (danas Trg bana Jelačića), gdje studenti viču, prosvjeduju. Ako bi pitomci/bogoslovi u većem ili manjem broju, unatoč odluke dekana Vjekoslava Bajsića, priopćene usmeno zagrebačkim sveučilištarcima organizatorima prosvjeda i moje odluke kao rektora Bogoslovnog sjemeništa, oglasene pod brojem urudžbenoga zapi-

snika na sjemenišnoj oglasnoj ploči, izašli i sišli na Trg te bili uhićeni, vlasti bi mogle zatvoriti Bogoslovsko sjemenište »zbog protudržavne djelatnosti.« Dekan Fakulteta Bajsić i ja rektor Bogoslovije nismo ništa dogovarali niti razgovarali. Što raditi – *Quid faciendum!* Potrebna je brza i mudra odluka. A brzina i mudrost ne idu uvijek skupa. Jednostavno sam došao na vratarnicu/portu Bogoslovsčkog sjemeništa, vratara poslao s porte, uzeo ključeve, zaključao vrata i ja bio vratar. Od rektora postao vratar, dok ne prođe opasnost. Bilo je to Božje nadahnuće.

Ujutro sav blijed dolazi mi jedan pitomac, student: »Rektore, uhapsili su me jučer na Trgu Republike, odveli me u Petrinjsku ulicu na miliciju, stalno me tražili da kažem tko me je poslao na demonstracije. Ja velim, da nitko, da sam išao na Trg kupiti na kiosku cigarete. I sad su me ujutro pustili.«

To su bili vrlo teški trenuci. Mislim da je bilo silno dragocjeno da je profesor Bajsić tada bio dekan Fakulteta. Znao je mudrom riječi naći pravo rješenje, a nije bilo to tako jednostavno.

Kao rektor Nadbiskupskoga bogoslovsčkog sjemeništa pokrenuo sam gradnju novog sjedišta Bogoslovsčkoga sjemeništa na jednom igralištu uz Dječačko sjemenište na Šalati u Zagrebu, Voćarska 106. A zgrada Nadbiskupskoga bogoslovsčkog sjemeništa u Zagrebu, Kaptol 29, u kojoj je Bogoslovni fakultet bio »stanar«, bila bi preuređena u sjedište Fakulteta. Utemeljen je Odbor za gradnju Nadbiskupskoga bogoslovsčkog sjemeništa i pregradnju Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Predsjednik Odbora bio je dekan Teološkog fakulteta prof. Vjekoslav Bajsić, a ja kao rektor Bogoslovsčkoga sjemeništa bio sam njegov zamjenik. Napravljeni su nacrti, za gradnju je već odobreno sve: Njemačka biskupska konferencija, Caritas, će dati novac. Šef njemačkoga Caritasa bio je mons. Karl Bayer, školski drug Vjekoslava Bajsića iz njemačkog zavoda Germanicuma u Rimu. Zgrada novog sjedišta Bogoslovsčkog sjemeništa zamišljena kao hotel B kategorije i pregradnja zdanja Teološkog fakulteta nije, unatoč osiguranim sredstvima, ostvarena »iniuria temporum«. Da je ostvarena, na Šalati bi bilo uz Dječačko sjemenište, koje je gradio Podravac Fran Barac i Bogoslovsko sjemenište, koje bi gradio Podravac Ivan Golub. Dva sjemeništa, dva Podravca.

Prof. Bajsić i ja smo Fakultetskom vijeću predložili da se mons. Karlu Bayeru podijeli počasni doktorat *honoris causa* za zasluge oko podizanja crkvenih zdanja u Hrvatskoj. Svoje smo prijedloge pročitali i obrazložili Vijeću. Prihvaćeni su. Radosno smo obavijestili mons. Karla Bayera o dodjeli počasnoga doktorata Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. On je odgovorio, koliko se sjećam po prilici ovako: »Ja sam se kao pitomac Zavoda Germani-

cuma i student Papinskoga sveučilišta Gregoriane htio posvetiti znanosti. Međutim u vrijeme Drugoga svjetskoga rata vidio sam puno nevolja i stradanja. Odlučio sam se prebaciti na drugo polje, pomagati ljudima u nevolji, putem Caritasa. Zahvaljujem za namijenjen mi počasni doktorat *honoris causa*. Ne bih ga primio. Pustio sam naime znanost i pošao drugim putem.«

Moram reći da smo svi na sjednici Fakultetskog vijeća, gdje je njegovo pismo pročitano, to cijenili, mada nam nije bilo drago da mu nismo mogli podijeliti doktorat.

U vezi s počasnim doktoratom – jedna Bajsićeva dosjetka. Kao jedan od vodećih ljudi Kršćanske sadašnjosti Vjekoslav Bajsić je ne samo umno nego i tehnički u ustanovi radio. Inače je Vjekoslav Bajsić bio znan kao majstor raznih vrsta tehnički zanata. Vjekoslav Bajsić uvijek je vozio isti Volkswagen – baš kao što je nosio uvijek isti sivi ogrtač zvan »hubertus« i istu crnu vestu zvanu »dolcevita.« Kako samo ime »Volkswagen« kaže, bilo je to pučko vozilo. Prevažao je u njemu teološke knjige, razna izdanja Kršćanske sadašnjosti. Rekao je: »Mojemu Volkswagenu bi trebalo dati počasni doktorat iz teologije. Pa koliko je teoloških knjiga prevezao«. I tako je Vjekoslav Bajsić na svoj račun zbijao šale.

Bez šale, kad je već riječ o Kršćanskoj sadašnjosti, došla mi ne jednom misao o vodećoj trojci ustanove Kršćanska sadašnjost. Centar za koncilski istraživanja, dokumentaciju i informacije. Pojednostavljeno bih i slikovito rekao: Bajsić je bio glava, Šagi srce a Turčinović ruke Kršćanske sadašnjosti – hladna glava, vruće srce i vješte ruke.

Jedan Turčinovićev nakladnički suparnik mi je rekao za nj, da je »genij organizacije, organiziranja«. Isti taj mi je kazao, vidjevši da nisam član Teološkog društva Kršćanska sadašnjost, neka izvučem profesora Bajsića iz Društva i postanem stjegonoša protiv Kršćanske sadašnjosti. Rekoh da se vara ako me tako prosuđuje.

Glede Bajsićeve umještosti u tehničkim poslovima, spomenuo bih ovu zgodu. Nakon smrti kardinala Alojzija Stepinca, nadbiskupa zagrebačkoga, zatražio je prijem kod nadbiskupa Franje Šepera, Stepinčeva nasljednika na stolici zagrebačkih nadbiskupa, dr. Zlatko Frid, predsjednik ili tajnik državne Vjerske komisije Vlade Republike Hrvatske, sa zadatkom da pokuša uspostaviti razgovore s Crkvom. Usput budi spomenuto, profesor crkvene povijesti na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, moj zemljak iz Đurđevca, dr. Antun Ivandija je rekao da pred naziv »Vjerska komisija« treba staviti slovo »Z«. Nadbiskup Šeper je ljubazno primio dužnosnika Vjerske komisije. Pokazivao mu kristalne lustere. Reкао mu da su to prastari dvorski lusteri,

koje je profesor Bajsić prenizao i lijepo ih kao ukras osposobio. Nadbiskup je pokazao visokom gostu i stoljetne satove koji su stajali u nadbiskupskom dvoru nepokretni, dok ih nije profesor Bajsić stavio u pokret. Gostu je pokazao i protumačio starinske tapiserije, potužio se na reumu koja ga muči. A onda se na vratima pojavio nadbiskupov osobni tajnik i rekao da je vrijeme audijencije prošlo. Visoki posjetitelj iz Vjerske komisije se oprostio sav sretan, oduševljen što ga je nadbiskup Šeper tako srdačno primio. Kada je izišao dolje na vrata nadbiskupskoga dvora posvijestio si je: »Jao, pa ja nisam obavio ništa od onoga po što sam k nadbiskupu Šeperu došao.« Sve ovo je pripovijedao dr. Zlatko Frid na tribini, čini mi se Spectrumovoj tribini. *Spectrum*, koji sam utemeljio upravo prije pedeset godina pozivao je na tribinu i svjetovnjake, vjernike ali i one koji to nisu.

Ne mogu odoljeti a da ovdje ne spomenem ovu zgodu. Kad sam 1961. godine došao u Rim na studij, a nadbiskup Šeper bio u Rimu kao djelatnik jedne od pripravnih komisija za održavanje Drugoga vatikanskog koncila, poveo me je jednog nedjeljnog popodneva po Rimu. U jednu palaču nadomak bazilike Sv. Petra je upro prst i rekao kroza smijeh: »To je sveta UDBA.« Bila je to palača, sjedište Svetoga oficija (nekoć i inkvizicije). Nije slutio ni on, pogotovo ne ja, da će za koju godinu on postati prefektom Svetoga oficija.

Vjekoslav Bajsić se jednom na mene naljutio. To moram ovdje ispovjediti. Kad sam prestao biti rektorom Nadbiskupskoga bogoslovskeg sjemeništa u Zagrebu 1972. godine, nadbiskup zagrebački Franjo Kuharić me je pozvao, ponudio mi da stanujem u Nadbiskupskom dvoru. I to volim istaknuti. Međutim, ja to nisam prihvatio. E, naljutio se profesor Bajsić. Mislio je da će kao stanovnik Nadbiskupskog dvora dobiti kolegu profesora, i gle ti njega, on neće sada doći u Dvor. Ali, odljutio se.

Kad sam jednom posjetio profesora Bajsića, našao sam ga za računalom. Bio je opčaran mogućnostima te sprave. U tom spletu sam mu rekao kako bih volio znati kojeg sam se dana u tjednu rodio. Znam datum, 21. lipnja 1930., ali ne znam koji je tada bio dan u tjednu. Tipkanjem po računalu profesor Bajsić je tražio odgovor na moje pitanje. I našao ga: »21. lipnja 1930. godine bila je subota«. A sad znam koji je dan u tjednu bio i kad sam kršten. Iz krsnog lista znam da sam kršten 22. lipnja 1930. godine. Tog dana bila je nedjelja. Koja Božja dobrota: za prvi dan postojanja Bog mi je darovao najdulji dan u godini, prvi dan ljeta. Za prvi, pak, dan mojega postojanja kao kršćanina dao mi je nedjelju, dan Gospodnji.

Netko mi je rekao da je profesor Bajsić kazao: »Kad bih mogao kao Golub!« Domišljam se na što se je to odnosilo, možda na moj rad, raspored vremena...

Prof. dr. sc. Danijel Labaš:

Hvala Vam, profesore Golub. Pater Mirko, Vi ste profesora Bajsića sretali ne samo u Kršćanskoj sadašnjosti nego i na međunarodnim simpozijima. Možete li nam reći gdje, u kojim prigodama i kakav je dojam u međunarodnim krugovima ostavljao profesor Bajsić?

Prof. dr. sc. Mirko Mataušić:

Više sam puta bio s njim na skupovima novinara i izdavača. Imponiralo mi je kako se znao javiti za riječ i onda na besprijekornom njemačkom jeziku obraditi pitanja uvijek na originalan, duhovit način, karakterističnim suhim humorom koji je nekada bio teško razumljiv. Neki su, pak, tvrdili da je dosadan, ali trebalo bi ipak reći da je trebalo inteligencije da se neke njegove šale shvate. Bajsića se obično doživljavalo kao suhoparnog racionalista, bar sam od mnogih čuo da ga tako doživljavaju, međutim on je znao biti duhovit na svoj suh i racionalan način. Zapravo je bio duboko emotivan čovjek, samo te emocije nije izražavao jasno, nego opet na neki svoj prigušeni suhi način. Neke sam stvari zapamtio iz onoga vremena, a razumijem ih tek sada kad sam došao u njegove godine. Shvatio sam da je bio osamljen. Družio se doduše sa svojim kolegama i naravno s njima raspravljao, ali toga mu je bilo dosta. Nije se volio nadmudrivati. Znam da se družio, to je interesantno, s djelatnicima u tiskari. Tamo je bila skupina slagara, tehničara itd. i on je znao ponekad s njima provesti neku večer, zajedno su pripremili objed i sl. Volio se s njima družiti. Meni je jednom ponudio zajedničko ljetovanje u Tirolu, koji je on, kao što je akademik Golub rekao, dobro poznao jer je proveo nekoliko godina na tamošnjoj župi. Još uvijek mi je žao što to tada nisam mogao prihvatiti. U bolesti je također doživljavao osamljenost. Katolički laik iz Austrije inž. Hubert Lehner, koji je u ime Crkve u Austriji bio zadužen za kontakte s našim katoličkim udrugama i organizacijama za vrijeme komunizma, posjetio ga je u vrijeme bolesti u njegovu stanu. Sreo me poslije toga i upozorio da se Bajsić osjeća osamljenim jer da ga oni s kojima se prije družio baš i ne posjećuju. Evo, to kažem radi istine, da vidimo sve dimenzije naših međuljudskih odnosa. Zapamtio sam također da je osjetio određenu frustraciju zbog svega onoga što se događalo s Kršćanskom sadašnjosti. Bio je uloženi velik trud, jako se borilo oko toga, veliki su sukobi bili. S jedne strane, to je bio genijalni način da se nadmudri režim i da se u okviru komunističkoga režima napravi nešto veliko, izdavačka kuća, da se u narod pošalje važna kršćanska literatura do koje se inače nije moglo doći, a onda su neki to napali pa su bile velike rasprave. Međutim, onda je propao komunizam i to je bilo kao slijepac kad progleda. Dok si slijep neke ti vještine strašno trebaju, a kad progledaš, one vještine što su ti spašavale život dok si bio slijep, sada ti više ništa ne koriste. Tako je otprilike bila frustracija

s Kršćanskom sadašnjosti kada je došla sloboda. Sad više ne treba nadmudrivati režim, nego treba iskoristiti mogućnosti koje se pružaju, a tu smo bili dosta tanki. Znao se ljutiti na opću situaciju u društvu i u Crkvi, rekao bih, više u Crkvi. Društvo je doživljavao kao elementarnu nepogodu, tu ne možeš ništa, ali Crkva je njegova, on bi htio da bude drukčija, da drukčije reagira i tu je bio onda vrlo emotivan. Sjećam se da se jedanput ljutio na direktora Kršćanske sadašnjosti jer je Josip Turčinović kao odgovorna osoba za rezultate rada napinjao radne i financijske mogućnosti KS-a i njegovih zaposlenika do granica izdržljivosti. Bajsić je to uglavnom podržavao jer su takve bile okolnosti, ali bilo je situacija kad ga je to i ljutilo. Međutim, on je ostao suradnik. Ljutio se, ali je surađivao dalje, radio je ono što je trebalo. Izvršio je što je preuzeo, i više od toga. Tada sam to primijetio, poslije sam razumio kako je to kad imaš suradnike koji uđu s tobom u neki zajednički posao, a onda kad postane teško nađu neku izliku da zbrišu, a ti ostaneš sam. Dakle, Bajsić nije bio takav. Suradnja ostaje i kad je teško, kad se ne slažeš. To je bio znak njegove emocionalne zrelosti, znao je da se zbog ljutnje ili povrijeđenoga ponosa ne napuštaju poslovi, suradnja i projekti. To je ono što bi našem hrvatskom društvu jako trebalo jer na taj način se stvara povjerenje, a bez povjerenja se ne može uspjeti. Kršćanska sadašnjost je u to vrijeme bila rijetki primjer gdje su se trojica i više ljudi, istaknutih teologa i stručnjaka, od kojih je svatko bio sposoban biti vođa, udružili i zajednički su nešto ostvarili. Često imamo situaciju da je jedan vođa, a drugi su sljedbenici; imamo veliki hrast u čijoj sjeni raste samo određena vrsta trave. Pa onda imamo u Hrvatskoj oko 140 stranaka, a u svakoj toj stranci je jedan vođa. Kad bi se svi udružili, možda bi nešto napravili, a ovako kad su svi podijeljeni, ne mogu ništa. Kršćanska sadašnjost je jedan primjer gdje su ljudi u teškim okolnostima bili zajedno, bilo je teško, bilo je frustracija, ali su izdržali i napravili su nešto veliko i što još traje.

Prof. dr. sc. Danijel Labaš:

Hvala vam, pater Mirko. Moram postaviti barem jedno pitanje Josipu, eventualno Stjepanu, da ne »ukrademo« vama u slušateljstvu previše vremena, da i vi možete reći što mislite. Jutros je, Josipe, rektor Hrvatskoga katoličkog sveučilišta prof. Željko Tanjić spomenuo doprinos i posebnost, kao i relevantnost misli prof. Bajsića što se tiče kršćanske antropologije. Jesi li se možda time bavio? Možeš li nam reći u čemu je znakovitost, ali i značajnost te njegove misli?

Mr. sc. Josip Krpeljević:

Pokušat ću biti vrlo kratak. Bajsić nas je učio misliti čemu sva ta muka oko filozofije, oko teologije. Čemu sva ta muka oko dijaloga s marksistima, s druk-

čijima? I odgovorio je: radi čovjeka. On počinje svoje djelovanje, kao profesor, kao filozof, teolog, čovjek Crkve, djelatnik, a u vremenu antropološkog obrata. Filozofija i teologija od bavljenja nekim pitanjima, nekim stvarima, usredotočuju se na čovjeka. Čovjek je tu u središtu. To je danas vrlo aktualno, danas je čovjek u središtu, ljudska prava, čovjek pojedinac. Uzmimo marksizam i kapitalizam, kažu da će čovjeka unaprijediti, da ćete društvo unaprijediti, pa hajdemo to napraviti, odlično! Prihvaćam! Napraviti ćemo to, ali da li svaka ideja, svaka ideologija, pokret doista pomaže tom društvu? Njemu je jako bilo na srcu da se izdigne iznad animalnosti. Taj čovjek stalno ima tu evanđeosku poruku, ali on to javno ne govori, vi to ne vidite izvan toga. Vi mislite da on priča o nekim drugim stvarima, ali njemu je jako stalo. Kako unaprijediti čovjeka? Kako da čovjek milošću, kako da čovjek pameću, pobijedi svoju animalnost? Kako da se uzdignemo iz tih odnosa, struktura, iz tih grupa? Zato je on to sve skupa poduzimao. U tom smislu on nije stvorio neki antropološki sustav, nego je sve zapravo u službi čovjeka. I zato je to njegova baština, njegovi putokazi, da mi iz toga crpimo, da i mi to iščitavamo. Govorit će se i o Šagiju. Šagi nam je uvijek govorio: »Čitajte Šagija«, pa smo se čudili da on sam za sebe govori kao o nekome drugome. Šagi je isto tako rekao: » Čitajte Bajsića, čitajte Goluba, čitajte sve...« Dakle, osobito je sada bitno da shvatimo kako je u središtu čovjek. To je temeljna dogma utjelovljenja, utjelovljeni Bog, čovjek Isus Krist. Crkva je tu radi čovjeka, čovjek je put koncilski Crkve. I kad maknemo nebitno na stranu, sve svedemo na pojam kako unaprijediti čovjeka, kako da čovjek uistinu bude ostvareno stvorenje Božje? Tko god tome može pridonijeti, bilo koja ideologija... On nije imao predrasuda, nije volio lijepiti etikete, upuštao se u taj teški Sizifov posao jer je vjerovao duboko u čovjeka.

Prof. emeritus, akademik Ivan Golub:

Bio je spomenut geografski prostor Dolomita. A cjelovit govor o Vjekoslavu Bajsiću ne bi bio cjelovit bez jednoga mjesta, jednoga seoca koje se zove Lengmoos, koji su Talijani, kad je poslije Prvoga svjetskoga rata Južni Tirol pripao Italiji, nazvali Longomoso, mjesta koje je uspjelo zadržati graditeljstvo iz XVII. stoljeća. Mjesto je bilo odmorište za hodočasnike iz Njemačke u Rim.

Vjekoslav Bajsić je tamo došao. Zašto? Bio je bolestan. Dobio je sušicu/tuberkulozu. Iz Rima, gdje je kao pitomac zavoda Germanicum et Hungaricum studirao na Papinskom sveučilištu Gregoriana i doktorirao o filozofkinji Edith Stein, danas svetica i naučiteljici Crkve (Vjekoslav Bajsić, *Begriff einer »christlichen« Philosophie bei Edith Stein*, Excerpta ex dissertatione ad Lauream in Facultate Philosophica Pontificiae Universitatis Gregoriana, Bozen, 1961.).

Vjekoslav Bajsić odlazi u brda da se oporavi. Nakon što je doktorirao a prije nego je objavio disertaciju, bolesni Vjekoslav Bajsić boravio je dugo u Lengmosu/Longomoso da bi se pridigao. I to se dogodilo. Ozdravio je Vjekoslav Bajsić. Lišio se sušice. Župnikom je bio Johannes Spitaler, iz Njemačkoga Reda, Ordo Teutonicus. Profesor Bajsić će župniku Spitaleru mene preporučiti da me primi u župni dvor na ljetni odmor. Nigdje se nisam tako dobro odmarao, uz izuzetak rodnoga doma, kao u brdima, u Lengmosu/Longomoso. Za jedne alpske šetnje mi je rekao Vjekoslav Bajsić: »Ovdje sam postao drugi čovjek.«

Ne znam kakav je on to prije bio čovjek, ali je, veli, postao drugi čovjek. Ovaj i ovakav kakvoga znamo.

Jednom me je jedan gorštak, seljak, upitao za Vjekoslava Bajsića, kad sam bio na odmoru u Lengmosu/Longomoso – Bajsića su zvali Alois, što je isto što i Vjekoslav: »A je li Alois negdje biskup?« »Nije« – odgovorih. »Pa, on je dobar čovjek« – reče sugovornik.

Ovaj gorštak zasukanih brkova dobro je slutio, da se i za biskupa traži da bude dobar čovjek. No svaki koji je dobar čovjek ne mora i ne može biti biskup. Ali tko je biskup treba biti dobar čovjek.

Vjekoslav Bajsić je rado fotografirao, imao je strast slikanja. Skupa je išao s Corneliusom Buchheimom, kapelanom, po brdima, majstorom umjetničke fotografije. A imao je što slikati, u što sam se i ja uvjerio slikajući krajobrazne Dolomita i obraze gorštaka. Iz svoje je fototeke Vjekoslav Bajsić davao za obiteljski časopis *Kanu* slike za naslovnice. I ja sam dao za naslovnicu *Kane* lice jednog skoro stogodišnjega gorštaka. Prosjek života gorštacima je oko 90 godina.

U susjednom, kojih stotinjak metara udaljenom mjestu Klobensteinu/Collalbo bio je liječnik kojega su zvali »engleski doktor«, zacijelo Englez. Opazio sam da ga Vjekoslav Bajsić spominje u jednom svojem članku. A možda ne samo u jednom. Propustio sam priliku pitati profesora Bajsića ili patra Corneliusa nešto više o »engleskom doktoru«. Razabrao sam iz njihovih sjećanja na doktora da su ga posjećivali kao zacijelo jedinog visoko obrazovanog mještanina, da ga je Vjekoslav Bajsić veoma cijenio, i on Bajsića. Pater Cornelius mi je naveo riječi »engleskoga doktora« o Vjekoslavu Bajsiću na njemačkom jeziku, oponašajući njegov engleski izgovor da Alois ima nešto pod krovom »unter dem Dach«. Pri čemu je engleski doktor kažiprstom pokazao na glavu. I time slikovno izrazio da je Vjekoslav Bajsić nadaren. Pater Cornelius mi je jednom pokazao prstom na kuću u kojoj je nekoć bio »engleski doktor«, gdje su ga Vjekoslav Bajsić i on posjećivali. Bilo bi zanimljivo povaditi mjesta u Bajsićevim člancima, zapisima gdje govori i što govori o »engleskom doktoru.«

Za jednog mojeg boravka u Lengmoosu, koji se dijelom poklopio s boravkom Vjekoslava Bajsića, išli smo »vrganje brat'«. U hodu se Vjekoslav Bajsić prisjećao kako je tražio vrganje po ovim bregovima davno. Uz jedan panj, posve istrunuo – ostala je samo srčika – kazivao mi je, zapravo pokretima ruke pokazivao kakav je tu bio veliki vrganj našao. Možda je i godinu spomenuo, no ja je nisam zapamtio. Košaricu vrganja po povratku u župni dvor dali smo domaćici Afri i sobarici Elizabeti (Lisi). Vjekoslav Bajsić je rekao pritom da su to vrganji koje smo nabrali. Hm, ja sam našao svega samo dva. Ostalo je našao i nabrao on. A ipak nije mene zapostavio sebe istaknuo. I to je pojedinost koja pokazuje čovjeka. Što sam ono rekao da se kod portretiranja treba uočiti male ali važne značajke.

Jednom smo Vjekoslav Bajsić i ja išli na jedan od planinskih vrhunaca, na Rittnerhorn (Corno di Renon), na 2260 metara nadmorske visine. Odatle puca pogled na vrhunce, vijenac Dolomita. Zbog uspinjanja mi postaje vruće. Ja skinem kaput, poslije toga skinem vestu, potom skinem košulju; znojim se, na kraju skinem i majicu i uspinjem se. Osjećam ugodu povjetarca koji mi hladi prsa i leđa. A Vjekoslav Bajsić u svojoj debeloj vunenoj vesti jednako hoda. Drugi dan trebamo ići u Zagreb njegovim autom, onim Volkswagenom, kad ja u vrućici. Nema govora o putu u Zagreb. Pouka: vuna ti čuva stalnu temperaturu, makar ti je teško. A kad počneš skidati slojeve odjeće zbog rashlade, biva ugodno, ali štetno. A nije mi Bajsić dok smo se uspinjali na brdo, a ja skidao sa sebe »perje«, ništa govorio. Neka ja iz iskustva učim. Vjerujem da je i to jedna od njegovih značajki.

Vjekoslav Bajsić je u spomenutom alpskom kraju bio kao doma, tu se je dobro osjećao i svi su ga voljeli. Kad se on nalazio pred mirovinom, iz Lengmoosa/Longomoso pošli smo, ne pješke nego njegovim autom, u selo Gissman/Madonnina, na nadmorskoj visini 1577 metara. To je župa s crkvicom i župnim dvorom. No nema, kako se to stručno kaže, rezidencijalnog, boravišnog župnika nego župnik iz Lengmoosa/Longomoso upravlja njome. Evo slike toga mjesta: snježni vrhunci u daljini, crkvice kao golubica na ledini. Smjerajući na predstojeći odlazak u starosnu mirovinu reče profesor Bajsić »Doći ću tu. Bit ću tu boravišni, rezidencijalni župnik.«

Zanimljivo, na kraju on želi biti župnik. To se međutim nije dogodilo. Nisam znao ni ja ni on da je to bio posljednji posjet nesuđenoj umirovljenikovo-voj župi Gissman/Madonnina Lengmoosu/Longomoso. U Lengmoosu/Longomoso i u Klobensteinu/Collalbo posjećivao je tada Vjekoslav Bajsić obitelji znana i prijatelja. I ja sam išao s njime. Osvježivali su uspomene davnih dana, meni neznane. Nisam slutio, a zacijelo ni on, da se je zapravo opraštao od

alpskog kraja koji mu je bio neka vrsta drugog zavičaja. U svojim sastavcima, tekstovima, Vjekoslav Bajsić spominje svoj boravak u Lengmoosu/Longomoso i okolini. Koliko se sjećam iz onog što je meni došlo ruku govor o tom kraju je kao govor o raj. A ja bih od svojih zapisa na licu mjesta *in situ* u Lengmoosu/Longomoso mogao zacijelo složiti knjigu.

Evo jedne fotografije u Dolomitima. Tu je Vjekoslav Bajsić. Tu je časna sestra Judita, *schwester Judith*. Ona je bila anđeo velečasnom Bajsiću. Gdjegod je trebalo nešto pomoći Vjekoslav (Aloisu) Bajsiću, tu je ona bila. Posebno je Bajsić cijenio redovnice, časne sestre. Ja sam smatrao da nikada nije iskazano dovoljno poštovanja i priznanja u Crkvi redovnicama. Dan danas smatram tako. I ovdje je, evo, župnik... a ne, ovo sam ja (smijeh!) A ovo je župnik, Johannes Spitaler.

Kad se je Vjekoslav Bajsić razbolio, došli su ga iz Lengmoosa/Longomoso posjetiti. Ali došli su oni i prije. Za vrijeme rata, taj župnik, ta časna i Crkveni odbor skupili su novaca za stradalnike kod nas. Došli su... Ali nisu došli u ured pa predali što su donijeli, nego su otišli ravno u Slavoniju, gdje je bojišnica i tamo na mjestu pomogli ljudima koji su bili u nevolji, izravno, a ne po posredničkim kanalima.

Evo, ovo je posljednja snimka, koliko znadem, Vjekoslava Bajsića načinjena u nadbiskupskom dvoru u Zagrebu, Kaptol 31, u Bajsićevoj sobi dana 13. travnja 1994. godine. Vjekoslav Bajsić umro je 20. svibnja 1994. u dobi od 70 godina, prije 20 godina. Na slici je jedan od crkvenih starješina župe Lengmoos/Longomoso, ovo sam ja, ovo je sestra Judita, *schwester Judith*. Bili smo posjetili profesora Bajsića i slikom posjet zabilježili.

Onaj koji je Vjekoslava Bajsića posjećivao svaki dan, bio je nadbiskup zagrebački Franjo Kuharić. On je svaki dan poslije objeda dolazio k bolesnomu Vjekoslav (Aloisu) Bajsiću u njegovu sobu. Doktor Bajsić je, naime, od povratka iz Rima stanovao u Nadbiskupskom dvoru u Zagrebu. Nadbiskup Kuharić je išao inače po objedu na pohod, poklon Presvetomu, u dvorsku kapelu. Ne znam kako je bilo, ali je moguće da je ovaj Božji čovjek, Franjo Kuharić, shvatio Isusovu riječ, koju je pronosio Šagi-Bunić izvezenu na odijelu Mt 25,40: »Oboljeh i pohodiste me... Što god učiniste jednome od ove moje najmanje braće, meni učiniste.« Možda je pohod, posjet euharistijskom Kristu zamijenio posjetom bolesnom Bajsiću. Ili je po objedu pohodio Isusa prisutna u Presvetom oltarskom sakramentu i u bolesnom svećeniku Vjekoslav (Aloisu) Bajsiću. Velečasni Bajsić nije bio napušten. Svaki dan je poslije objeda nadbiskup Kuharić dolazio k Vjekoslav (Aloisu) Bajsiću.

Posjetio sam bolesnoga Vjekoslava Bajsića. Ispričovao mi je ovu zgodu, odnosno nezgodu. Htio je otvoriti vrata svoje sobe. Nije išlo. Zaključio

je da ga je časna sestra zaključala. Rekao je to časnoj sestri kad je došla. Utvrdili su da vrata nisu bila zaključana. A meni reče: »Vidite iz ovoga kako sam slab da ni vrata ne mogu otvoriti.«

O Bajsicu je kazao Bonaventura Duda: »Bajsic je bio pjesnik.« To je rekao Duda, to je rekla pjesnikinja Marija Barbaric-Fanuko i poticala ga da piše pjesme. A ja bih rekao, tko hoće otkriti Bajsiceve (zapretane) pjesme, neka čita njegove zapise koji su izlazili u *Kani* i drugdje.

Napisao sam nekrolog Vjekoslavu Bajsicu u *Vjesniku* (Ivan Golub, Tri lika Vjekoslava Bajsica. Sjećanje, u: *Vjesnik*, 16. VII. 1994., str. 35). Namjerno sam pisao u *Vjesniku*. Kad je Vjekoslav Bajsic umro, u crkvenim glasilima se pisalo. Smatrao sam, jer je Bajsic bio čovjek dijaloga, da treba o njemu napisati i u svjetovnom listu. Svojem zapisu, nekrologu, dao sam naslov: »Tri lika Vjekoslava Bajsica.« Prvi lik je mislilac, drugi lik je dobar čovjek i treći lik je pjesnik. To odgovara »trojstvu« u filozofiji koja stavlja zajedno troje: istinito, dobro i lijepo se povezuju, »verum, bonum et pulchrum converguntur«. U Bajsicu se upravo to troje povezalo, stopilo. U domovini je Vjekoslav Bajsic mislilac, u Alpama (Dolomitima) je dobar čovjek, u sebi je pjesnik.

Papinski hrvatski zavod svetoga Jeronima u Rimu mi je o šezdesetoj godini života posvetio zbornik *Homo imago et amicus Dei – Čovjek slika Božja i prijatelj Božji* (*Homo imago et amicus Dei. Miscellanea in honorem Ioannis Golub, Curavit editionem Ratko Peric, Pontificium Collegium Croaticum Sancti Hieronymi, Romae, 1991.*). I Vjekoslav Bajsic, kao jedan od šezdesetak sudionika, prijatelja, napisao je prilog za Zbornik pod naslovom »Indiciji trećeg milenija« (str. 274–291). To je Bajsic, koji gleda preko plota, koji gleda dalje. Svoj pogled u treće tisućljeće, u koje mu nije bilo dano zakoračiti, zaključio je ovim riječima: »Briga za druge je obogaćenje, jer je briga za druge život s drugima. Odatle je tek moguće po milosti Božjoj odgovoriti i na sve veća globalna pitanja čovjeka koji nam je sada na prijelomu trećega milenija postao doista bližnjim, gdje god živio na ovoj planeti« (str. 290).

To je vlč. red. prof. dr. Vjekoslav Bajsic za naše vrijeme.